

PALANGOS GINTARO MUZIEJUI – 50

PARENGĖ JURGA PALANGYTĖ

Žibintas prie naujojo įėjimo į Palangos gintaro muziejų. Danutės Mukienės nuotrauka

Pirmosiomis šių metų rugpjūčio dienomis nacionalinis Lietuvos dailės muziejus (LDM) išplatino informacinį pranešimą, pakviesdamas gyventojus rugpjūčio 3 dieną dalyvauti Palangos gintaro muziejaus 50-mečiui skirtuose renginiuose: simbolinį žibinto prie naujojo Gintaro muziejaus įėjimo įžiebimą, susitikimą su Gintaro muziejaus kūrėjais ir puoselėtojais, kuris vyko atkurtame rūmų Didžiajame salone, bei parodos „Palangos gintaro muziejui – 50“, surengtos rūmų koplyčioje, atidarymą. Muziejus jubiliejinius metus pasitiko lankytojus pakviesdamas ir į atnaujintą gintaro ekspoziciją, atkurtų istorinių rūmų interjerų ekspoziciją bei į pavasarį lankytojams atidarytas naujojo įėjimo į muziejų erdves.

LDM filialas Palangos gintaro muziejus įkurtas 1963 m. rugpjūčio 3 d. grafų Tiškevičių rūmuose. Jie pastatyti 1897 m. gražiausioje Palangos vietoje – parke, netoli legendinio Birutės kalno ir Baltijos jūros. Muziejaus įkūrimą inicijavo ir kaupti eksponatus pradėjo buvęs Lietuvos dailės muziejaus direktorius Pranas Gudynas, o pirmąją ekspoziciją sukūrė ir iki šiol ekspozicinius bei tiriamuosius darbus tęsia ilgametis muziejaus vadovas Romualdas Budrys. Paskak direktoriaus, „1963 m. rūmų pirmojo aukšto dviejose salėse atidarius pirmąją ekspoziciją, sulaukta didžiulio visuome-

nės susidomėjimo – per pirmąjį mėnesį ekspoziciją aplankė daugiau negu 25 tūkstančiai žiūrovų! Todėl stengtasi kaupti muziejaus rinkinį, plėtoti ekspoziciją ir kuo plačiau skleisti žinią apie lietuvių gintaro kultūrą“.

LDM skelbia, kad per pusę amžiaus Palangos gintaro muziejus tapo vienas iš labiausiai lankomų muziejų Lietuvoje – jį jau yra aplankę daugiau negu 8 830 000 Lietuvos gyventojų ir užsienio svečių. Tokius rezultatus lėmė tikslingas unikalios muziejaus, kaip gintaro kaupimo, tyrinėjimo ir populiarinimo centro, formavimas, gintaro grožį atveriančio muziejaus kultūrinis svetingumas.

Muziejaus rinkiniuose sukaupta daugiau negu 30 tūkstančių eksponatų, tarp jų – apie 15 tūkstančių inkluzų kolekcija, kuri yra viena didžiausių ir moksliniu požiūriu vertingiausių pasaulyje. Lietuvos istorijai yra reikšmingas ypač archeologinio gintaro rinkinys, kurio seniausieji (akmens amžiaus) radiniai byloja apie mūsų sentėvių kultūrą ir tamprias sąsajas su gintaru.

Lietuvos dailės muziejus jau 50 metų ne tik renka, saugo, eksponuoja, bet ir atlieka mokslinius gintaro tyrimus. 1964 m. pradėtos vykdyti žvalgomosios ekspedicijos po Kretingos, Šilutės bei Šila-

(Nukelta į 16 p.)

Palangos gintaro muziejaus 50-mečiui skirtų renginių dalyviai 2013 m. rugpjūčio 3 d. Danutės Mukienės nuotrauka

Palangos gintaro muziejaus jubiliejui skirtų renginių akimirkos. 2013 m. rugpjūčio 3 d. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 15 p.)

lės rajonuose išartus ir pažeistus senųjų kapinynų plotus, rengtos mokslinės konferencijos, o muziejaus Prano Gudyno muziejinių vertybių restauravimo centre sukurta gintaro konservavimo ir restauravimo bazė. Lietuvos dailės muziejui rūpi ne tik praeities paveldas. Daug dėmesio čia skiriama ir dabarties gintaro meistrų, tęsiančių per daugelį amžių susiformavusias gintaro apdirbimo tradicijas, kūrybai. Nuo 1971 m. Palangos gintaro muziejuje rengiamos Lietuvos menininkų gintaro dirbinių parodos, kurių vertingiausiais darbais papildomi muziejaus fondai. Nuo pirmojo veiklos dešimtmečio Palangos gintaro muziejaus kolekcija rodoma užsienio šalyse. Ji jau yra eksponuota Prancūzijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose ir keliose kitose pasaulio šalyse. Viena reikšmingiausių lietuvių gintaro pristatymo tarptautinių arenų yra pasaulinės parodos. 2012 m. Pietų Korėjoje surengtoje pasaulinėje parodoje Lietuvos paviljonas įvertintas sidabro medaliu už kūrybišką parodos temas įgyvendinimą. Šioje parodoje buvo eksponuota Palangos gintaro muziejaus inkluzių ir gintaro dirbinių kolekcija. Dar viena reikšminga istoriniuose rūmuose įsikūrusio muziejaus veiklos sritis – Palangos kultūros istorijos atodangos. Čia buvo pirmą kartą pristatyta didžiausia Lietuvoje Henriko Grinevičiaus sukaupta senosios Palangos fotografijų ir atvirukų kolekcija. Surinkta ir atskleista grafų Tiškevičių gyvenimo Palangoje istorija.

Slaptajame Prūsijos valstybės kultūros paveldo archyve Berlyne aptiktas ir visuomenei parodytas vokiečių architekto Franco Heinricho Švechteno rūmų statybos projektas, pagal kurį pavyko rekonstruoti rūmų architektūrinę viziją ir jos realizavimo raidą. Išsami paroda 2011 m. buvo pažymėtas Palangos parko kūrėjo, pasaulinio garso prancūzų kraštovaizdžio architekto Eduardo Fransua André mirties šimtmetis, o 2012 m. lietuvių literatūros klasiko Jono Mačiulio-Maironio 150-osioms gimimo metinėms skirtoje parodoje ir kultūros vakare apmąstyta poeto santykis su jo pamėgta senąja Palanga ir Baltijos jūra.

Visiems Palangos poilsiautojams yra gerai žinomi ir mėgstami Gintaro muziejaus erdvėse rengiami muzikos ir kultūros vakarai. Ypač gausiai lankomi Lietuvos nacionalinės filharmonijos Lietuvos kamerinio orkestro koncertai „Nakties serenados“ – nuo 1971 m. kasmet vasaros vakarais pietinėje rūmų terasoje skamba klasikinės muzikos kūriniai. Jubiliejaus metus Palangos gintaro muziejus užbaigs 2014 m. pavasarį, galutinai įgyvendinęs projektą „Palangos gintaro muziejaus reprezentacinių rūmų restauracija ir pritaikymas šiuolaikiniams kultūrinio turizmo poreikiams“, kuriuo Europos Sąjungos ir Lietuvos valstybės lėšomis bus ne tik pilnai atnaujinta pastato infrastruktūra, bet ir sukurtas modernus lankytojų aptarnavimo terminalas, atidarytas Baltijos jūros šalių kultūrinių susitikimų centras. Tad po renovacijos antrąjį penkiasdešimtmetį muziejus pradės kaip moderni daugiafunkcinė kultūros ir meno institucija.“

APIE GINTARĄ IR PALANGOS GINTARO MUZIEJŲ (FAKTAI IR DATOS)

Pirmosios žinios apie gintarą mus pasiekia iš X amžiaus asirų dantiraščių. Labiau gintaru imta domėtis XVIII a., kai jis buvo plačiai pradėtas naudoti buityje. Daugiausia jį tada tyrinėjo Švedijos ir Rusijos mokslininkai. XIX a. pab. – XX a. pr. gintaru domėjosi, jį kolekcionavo Palangos grafas Feliksas Tiškevičius. Gintaras kaip tyrinėjimų objektas Lietuvos mokslininkų akirtyje atsirado XX a. pradžioje. Pirmieji jo tyrinėjimus pradėjo A. Matulionis, P. Šivickis, J. Kaškelis, J. Dagys, J. Bubnys, P. Gudynas, S. Pinkus. 1983 m. išleista knyga „Baltijos gintaras“, kurioje savo tyrinėjimus apibendrina V. Katinas.

Palangos gintaro muziejus įkurtas 1963 m. rugpjūčio mėn. 3 dieną Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos pavedimu. Tais metais jis pradėjo veikti Palangos grafo Felikso Tiškevičiaus (1870–1932) rūmuose, kurie pastatyti 1897 m. pagal vokiečių architekto Franco Švechteno (1841–1924) projektą vietinių gyventojų šventu laikytame Birutės miške. Rūmus supa parkas, kuris pradėtas formuoti XIX a. pabaigoje. Parko projekto autorius – prancūzų kraštovaizdžio architektas Eduardas Fransua André (1840–1911). Pirmaisiais muziejaus veiklos metais Palangos grafų Tiškevičių rūmuose dar veikė ir Dailininkų kūrybos namai, todėl Palangos gintaro muziejaus žinioje buvo tik dalis pastato, o pirmoji ekspozicija – nedidelė (užėmė vos 96 m² ploto). Joje buvo rodomi 478 eksponatai. Dalį jų muziejui buvo paskolinę Lietuvos Mokslo akademijos istorijos institutas, Istorijos-etnografijos muziejus (dabar – Lietuvos nacionalinis muziejus), Kretingos, Telšių, Šilutės bei Šiaulių istorijos-etnografijos muziejai.

Ekspонатus gintaro muziejaus ekspozicijai pradėjo kaupti buvęs ilgametis Lietuvos dailės muziejaus direktorius Pranas Gudynas. Rengiant pirmąsias ekspozicijas daug pagalbos sulaukta iš Kauno valstybinio istorijos muziejaus, Lietuvos Mokslų akademijos Istorijos instituto, Lietuvos Istorijos-etnografijos muziejaus, Kretingos, Telšių, Šilutės kraštytyros bei Šiaulių istorijos ir etnografijos muziejų, Lietuvos Dailės

1968 m. birželio 28 d. Palangos gintaro muziejaus antrojo aukšto patalpose atidarytos ilgalaikės XIX a. pab. – XX a. pr. lietuvių liaudies meno parodos fragmentai (ekspozicija buvo įrengta pagal Dailės muziejaus mokslinių bendradarbių Akvilės Mikėnaitės ir Aldonos Stravinskienės parengtą teminį planą). Fotografas Antanas Tranyzas. Nuotraukos iš Lietuvos dailės muziejaus archyvo

fondo Klaipėdos gamybinio kombinato „Dailė“ gintaro cecho, archeologo Adolfo Tautavičiaus, tuometinis Žemės ūkio akademijos docento J. Bubnio. Pirmąjį Gintaro muziejaus ekspozicijų teminį planą parengė tuometinis Lietuvos dailės muziejaus direktorius Pranas Gudynas. Vėlesnių išplėstinių ekspozicijų autorius buvo dabartinis Lietuvos dailės muziejaus direktorius, dailėtyrininkas Romualdas Budrys. Jam talkino architektas Julius Masalskis. Prie ekspozicijų kūrimo daug yra prisidėjęs ir S. Pinkus, J. Petruelis, J. Masalskis, A. Tranyzas, V. Katinas, V. Vizgirda, V. Gudelis ir nemažai kitų specialistų.

1965 m. Palangos gintaro muziejui buvo išskirtos papildomos rūmų patalpos. Tada ekspozicijų plotas padidėjo iki 150 m². XX a. 6–8 deš. Lietuvos dailės muziejus surengė keletą ekspedicijų. Dalis jų metu surinktų eksponatų papildė muziejaus rinkinius.

1963 m. muziejaus rinkiniuose buvo 60 vnt. inkluzų, 1964 m. – 100 vnt. 1965 m. iš viso Palangos gintaro muziejuje buvo 940 vnt. eksponatų, 1969 m. – 14 800 vnt., 1995 m. – 28 176 vnt. (22 795 vnt. iš jų priklausė pagrindiniam muziejaus fondui, 5 381 vnt. buvo naudojamas kaip pagalbinė medžiaga).

Per pirmuosius penkerius Palangos gintaro muziejaus veiklos metus jį aplankė apie 600 tūkst. lankytojų. 1970 m. rugpjūčio 13 d. Palangos gintaro muziejus sulaukė milijoninio lankytojo. Įvertinus didelį kurorto lankytojų domėjimąsi gintaru, XX a. 7 deš. vid. Respublikos valdžia nutarė visus Palangos grafo Tiškevičiaus rūmus perduoti Gintaro muziejui. 1968 m. birželio 28 d. atnaujintose rūmų antrojo aukšto patalpose buvo atidaryta ilgalaikė XIX a. pab. – XX a. pr. lietuvių liaudies meno paroda (ekspozicija įrengta pagal Dailės muziejaus mokslinių bendradarbių Akvilės Mikėnaitės ir Aldonos Stravinskienės parengtą teminį planą). Tuo pat metu Romualdas Budrys rengė teminį planą naujai muziejaus gintaro ekspozicijai (konsultantai – archeologė Rimutė Rimantienė ir geologas Vladas Katinas). 1969 m. liepos mėn. 4 d. atidaryta naujoji 3 tūkst. eksponatų talpinusi ir 750 m² plotą užėmusi gintaro ekspozicija.

1971 m. Palangos gintaro muziejuje pradėtos rengti trumpalaikės parodos. Pirmoji tokia paroda atidaryta 1971 m. vasario 5 dieną. Joje buvo eksponuojami dailininkės Elenos Augaitytės kūriniai. Vėlesniais metais muziejuje buvo surengtos dailininkų Albinos Vertulienės, Liucijos Šulgaitės, Felikso Daukanto, Kazimiero Simanonio, Petro Balčiaus, Nikolajaus Žoludevo, tautodailininkų Irenos ir Felikso Pakutinskų, Reginos Andriekutės, Jono Liukaičio, Alfredo Jonušo, Joanos Martinkienės, Dionizo Varkalio ir daugelio kitų menininkų gintaro dirbinių parodos. 1973 m. spalio 18–19 dienomis pažymint muziejaus veiklos 20-ies metų sukaktį, Palangoje įvyko mokslinė konferencija, kurioje buvo apibendrintas muziejaus atliktas darbas ir numatytos

tolimesnės veiklos kryptys. 1982 m. Gintaro muziejuje atidaryta respublikinė gintaro paroda, kurią per 4 mėn. aplankė apie ketvirtis milijono žmonių. 1982 m. spalio 5 d. Gintaro muziejuje įvyko respublikinė mokslinė konferencija, kurioje analizuotos gintaro apdirbimo ir kitos gintaro panaudojimo temos. XX a. 9 deš. vid. muziejaus nuolatinė gintaro ekspozicija buvo pertvarkyta ir gerokai išplėsta. Joje 1986 m. jau buvo rodoma 4,5 tūkst. eksponatų, jie išdėstyti 15-oje salių. Toks jų kiekis čia eksponuojamas iki šiol.

Ekspozicijoje gintaras yra pristatomas dviem aspektais: gintaro susidarymas Žemės evoliucijoje; gintaro panaudojimas kultūros istorijos raidoje. 1993 m. spalio 16 d., pažymint Palangos gintaro muziejaus įkūrimo 30-meį, Palangoje įvyko mokslinė konferencija, kurioje apibendrinta muziejaus veiklos patirtis, buvo analizuojami pasukutinių metų gintaro tyrinėtojų atradimai ir kitos temos. 1995 m. gegužės mėnesį pakeistas muziejaus dviejų pirmojo aukšto salių interjeras ir pertvarkyta ekspozicija, kuri paskutiniu metu kasmet iš dalies yra atnaujinama ir papildoma. 1998 m. pradžioje rūmų antrojo aukšto vestibulyje ir dviejuose pirmojo aukšto salėse įrengta ekspozicija, kuri lankytojus supažindina su šių rūmų buvusių šeimininkų grafų Tiškevičių gimine ir jos darbais. 2001 m. rugsėjo 13–18 dienomis Palangos gintaro muziejuje vyko mokslinės konferencijos „Baltijos gintaras: gamtos mokslai, archeologija ir taikomoji dailė“. Konferencijos medžiagą Vilniaus dailės akademija išleido atskiru leidiniu. 2010 m. pradėta Palangos gintaro muziejaus pastato renovacija. Užbaigus jos pirmąjį etapą, 2011 m. buvo iš dalies atnaujinta gintaro ekspozicija ir pirmajame rūmų aukšte įrengta nauja Palangos rūmų istorinių interjerų ekspozicija. 2013 m. kurortinio sezono pradžioje rūmų cokoliniame aukšte atidarytos naujos lankytojams skirtos erdvės (lankytojų aptarnavimo terminalas), atnaujinta istorinių interjerų ekspozicija. 2013 m. rūmų renovacija tęsiama. Ją numatyta užbaigti iki 2014 m. kurortinio sezono pradžios. Iki to laiko turi būti perdengtas stogas, rūmuose paklotas naujas parketas, užbaigtas renovuoti ir muziejiniams veikloms pritaikytas cokolinis pastato aukštas, sutvarkytas pastato eksterjeras ir atliktas nemažai kitų darbų.

Palangos gintaro muziejaus vedėjais yra dirbę: Bronius Oškinis (1963–1967); Aleksandras Puidokas (1967–1968); Genovaitė Butkevičienė (1968–1976); Antanas Tranyzas (1976–1988); Valerija Litvaitienė (1988–1992); Vytautas Juodišius (1992–1998). Nuo 1998 m. muziejaus vedėja dirba Vilija Macienė. Plėtojant muziejaus veiklą, daug kuo yra prisidėję ir ilgamečiai muziejaus darbuotojai Kazimiera Arlauskienė, Vaclovas Bružinskas, Stasė Budrikienė, Vanda Detenienė, Stasė Kubilienė, Liucija Lapinskienė, Pranas Lekšius, Regina Makauskienė, Albertina Mykolaitienė, Augustinas Mykolaitis, Evelina Rekašienė, Juozas Viršila ir daugelis kitų.